

**JERNVERKS-
MUSEUM**

Forskningsplan 2024–2026

Vedtatt på styremøtet 13. februar 2024

Stiftelsen Næs Jernverksmuseum har utpekt tre forskningsprosjekter og to tiltak i sin langtidsstrategi 2020–2030. Under hvert av punktene er det nevnt delmål for planperioden 2024–2026.

1. Bok om Næs jernverks historie

Strategiplanen setter som mål for tida fram til 2030 å skrive en samlet, forskningsbasert framstilling av Baaseland og Næs Jernverks historie 1665–1959. Det foreligger allerede en rekke studier om enkeltemner fra denne historien, men en rekke viktige temaer står fortsatt ubearbeidet, særlig på 1800- og 1900-tallet, men også i tida før 1721.

Samtidig som museets eget personale skal forske på enkeltemner og arbeide med synteser i planperioden, skal eksterne forskere stimuleres til å skrive om Baaselands og Næs Jernverks historie. For å gjøre dette mulig, skal utvalgte deler av jernverksarkivet digitaliseres og publiseres på Digitalarkivet (se Næs jernverksmuseets digitaliseringsstrategi).

Delmål 2024–2026:

Avhengig av tilgjengelige ressurser skal museet

- publisere 1–3 fagfelleverderte artikler per år om Næs jernverks historie
- publisere 1–3 fagartikler om Næs jernverks historie i ulike medier per år
- legge fram et førsteutkast til Næs Jernverks historie 1665–1959 mot slutten av planperioden.

2. Bokverk om «De gamle norske jernverkene»

Strategiplanen utpeker som et annet viktig mål å få utgitt en bok – muligens et flerbinds verk – om de nesten 40 gamle norske jernverkene innen 2030. I dag fins bare to syntetiserende framstillinger om de gamle norske jernverkene: et innledende kapittel i første bind av Arne Nygård-Nilsens *Norske jernskulptur* (1944) og Halfdan Olaus Christophersens *Hammerslag på hammerslag. Fra jernverkene historie i Norge* (1974). Temaer som er naturlig å ta opp med bakgrunn i dagens samfunnsdebatt – som for eksempel kjønn, miljø og bærekraft, sosial ulikhet med mer – ble ikke tatt opp eller ikke på tilstrekkelig vis i disse gamle syntesene.

Selv om det er skrevet en del om enkelte jernverk, er det andre bedrifter som det ikke er forsket like mye eller grundig på. Det vil derfor være behov for omfattende og dyptpløyende forskning på flere av verkene. Forskingen skal analysere og beskrive et bredt spekter av alle sider ved jernverkene, for eksempel hele produksjonslinjen fra gruvene til ferdig produkt, flyt av varer og produkter inn og ut av verkene, produksjon og teknologi rundt trekull-, jern- og stålproduksjon, og ikke minst demografiske, økonomiske, sosiale og kulturelle forhold.

I løpet av planperioden skal det vurderes å lage en *coffee table book* om jernverkene. En slik bok kan stimulere interessen for jernverkene blant forskere, samtidig som arbeid med denne vil gi bedre oversikt over tilgjengelige kilder (dokumenter, billedlige representasjoner, bygninger med mer) til flerbindsverket. Ved slutten av planperioden, det vil si i 2026 skal det foreligge en detaljert prosjektplan for realisering av bokverket.

Delmål:

Museet skal i løpet av planperioden

- fortsette å publisere forskningsbaserte fagartikler om alle norske jernverk på sin hjemmeside
- vurdere å lage en *coffee table book* om jernverkene, med flere andre museer og forskere involvert.

3. Bok «Norsk Jernskulptur bd. III»

Arne Nygård-Nilsens tobinds verk *Norsk Jernskulptur* (1944) er standardverket om ovns- og gravmæleproduksjonen ved de gamle norske jernverk. Verket dekker tida fra 1630 til 1840, og strategiplanen utpeker som et mål å supplere verket med et tredje bind, som analyserer og beskriver norsk ovns- og gravmæleproduksjon helt fram til våre dager.

Delmål:

Museet skal på slutten av planperioden

- supplere oversikten over de norske jernstøperiene på sin hjemmeside og
- fortsette å publisere kataloger fra de norske jernstøperier på sin hjemmeside.

4. Fortuna som vitenskapelig publiseringskanal

Fortuna er museets tidsskrift for historie, teknologi og kultur med tilknytning til de gamle norske jernverkene. Tidsskriftet utgis som trykte bøker, med fast innbinding, redaksjonskomite og ISSN-nummer. Det er litt ulike intervaller på utgivelsene. Første nummer ble utgitt i 2003, og nr. 6 kom i 2017. Hver utgivelse består av en samling artikler fra flere ulike forfattere.

Fortuna er godkjent som vitenskapelig publiseringskanal på nivå 1. Ved siden av vitenskapelige artikler inneholder Fortuna også populærvitenskapelige artikler. Skillet mellom de ulike typer artikler skal være klart for lesere.

Delmål:

- Fortuna skal fortsatt være godkjent som vitenskapelig publiseringskanal
- Fortuna skal fortsatt ha en redaksjon med tilsatte fra UHR-sektoren
- Fortuna skal utgis omtrent annethvert år (2024 og 2026).

5. Jernverksfolk – register over alle verksarbeidere

Slektsforskning er en kvantitativt betydelig del av den historiske forskningen som utføres i Norge, både av profesjonelle og amatører. For å stimulere slektsforskere til å bruke jernverksarkivet, som museet disponerer, peker museets langtidsplan på at det lages digitale registre over alle verksarbeidere som kan kobles sammen med andre digitalt tilgjengelige personregistre, slik som folketellinger og kirkebøker. På sikt vil dette gi mulighet til å rekonstruere hele jernverkssamfunnet med enkeltpersoner og deres interne relasjoner over tid.

Indekseringsarbeidet er ekstremt ressurskrevende og vil ikke kunne arbeides med i planperioden, museets ressurser tatt i betraktning. Det vil være mulig å digitalisere flere dokumentserier fra jernverksarkivet på Digitalarkivet, med brukervennlig inngang fra museets hjemmeside.

Delmål 2024–2026:

- bondebøkene fra Baaselands/Næs jernverks arkiv skal være skannet og publisert på Digitalarkivet.no
- det skal være brukervennlige tilganger til materialet på museets hjemmeside.

Andre mål 2024-2026

Museet skal i planperioden

- lede og slutføre forskningsprosjektet «Jerntid: De gamle norske jernverkene og de nye bærekraftsmålene» som har fått støtte fra Kulturdirektoratet
- delta i det EU-finansierte forskningsprosjektet *The representations of labor as bodily experience: senses, spaces, objects and industrial heritage in the making* utført av Homo [Lab]orans Researchgroup, Jagiellonian University, Krakow
- utlyse masterstipend om Egelands jernverks historie
- veilede alle forskere og studenter som henvender seg til museet
- bygge nettverk og samarbeide med forskere og forskningsmiljøer på universiteter og høyskoler, arkiver, bibliotek og museer, blant annet i Bergverksnettverket, Herregårdsnettverket, Nettverk for arbeiderkultur og Nettverk for industri- og teknologihistorie
- registrere alle forskningsresultater i forskningsdatabasen Cristin.